

**"Vad jag som ekonom lärt av min mor
antropologen"
seminarium CID 12/5/2004**

- 1) Glad att gästa CID !**
- 2) Fyra "hjältinnor"**
- 3) ... som ekonom lärt mig ...**
- 4) Global utflykt för att gardera mot
en möjlig missuppfattning**
- 5) Multi-kulti/tvärvetenskap som
"svar"**

1) Glad att gästa CID !

Rosa, Y och ny bekantskap Anders Hedman (2/3 av "flaggans" böcker)

Av massor med **motiv** för att gärna komma hit idag lyfter jag fram två

- 1) Jag vill gärna se en **spridning av några attityder** som jag associerar med CID. Dels gäller det att göra dem som varit objekt till subjekt. Dels det tvärveteri som följer av sådana mål.
- 2) Ett andra motiv förde mig hit redan för 7 år sedan: Min **kravformarmodell utanför IT** där inspirationen från UTOPIA var viktig.

Se'n vill jag väva in några av mina påståenden i **min personliga bakgrund**. Jag tycker det är lättare att förstå vad folk säger när man känner dem.

2) Fyra "hjältinnor"

Alltså - varför drar jag in **min mor antropologen** ? Jag fick hjälp av en kemist och antropolog i Gävel som uppmuntrade mig att tala om nå't liknande när min mor nyligen gått bort. Det aktiverade ett sammanhang som jag inbillar mig går utanför det personliga.

Min mors antropologi-intresse tolkar jag som en bearbetning av ett stort "**rationalitetsavstånd**". Mellan svensk radikal borgerlighet och hennes föräldrars tysk-dansk-judiska ortodoxi.

Antropologer har jobbat med ännu större rationalitetsavstånd - mellan modernt och förmodernt. Vid en minnes-stund försökte jag tacka min mors antropolog-vänner med:

"... Det jag för egen del är medveten om att jag lärt mig av henne har att göra med Det Modernas Paradoxer. För mig var antropologerna pionjärer i att skärskåda riskerna med en naiv utvecklingstro. Genom tidig vaccination har ni också hjälpt en del av oss att inte ryckas med när samhällsvetenskaperna på 80- och 90-talen började springa i full fart åt andra hållet.

I min avhandling behandlade jag detta modernitetsproblem genom att ställa en anti-hjälte mot en hjältinna: Everett Rogers mot Carolyn Merchant. De citat jag nu tänker bruka har ni i underlaget men 4 korta citat finns på OH. De 3 första gäller Rogers

"... Det jag för egen del är medveten om att jag lärt mig av henne har att göra med Det Modernas Paradoxer. För mig var antropologerna pionjärer i att skärskåda riskerna med en naiv utvecklingstro. Genom tidig vaccination har ni också hjälpt en del av oss att inte ryckas med när samhällsvetenskaperna på 80- och 90-talen började springa i full fart åt andra hållet.

Diffusionsstudier i modernitetens tjänst - men antropologer varnar

Modern är för Rogers lika med innovativ, framstegsvänlig, rationell eller – för att ta det viktigaste – förändringsbenägen.

Forskningstraditioner inom spridnings-forskningen:

Jordbrukssociologerna vid lantbruksuniversitetet, skulle stötta spridningen av nya brukningsmetoder, ... eller moderna bekämpningsmedel. Studier av hur växtförädlade majssorter spreds hör till klassikerna ...

Men *Antropologerna* sökte sig ... till "traditionella sociala system". De upptäckte misslyckanden för externt uttänkt modernisering:

"Of those change programs analyzed by anthropologists the number that failed probably outnumbered those that succeeded."¹

Endast 38 av 1500 studier gjorde som antropologerna - analyserade innovationers konsekvenser.

---

¹ Rogers and Shoemaker (71[62]) s. 49.

Exemplet växtförädlad majs visar att samklang måste studeras i ett annat tidsperspektiv ...

Om man intresserar sig för *konsekvenser* och *samsklang* behöver man nya metoder ... :

"Extended observation over a period of time might prove more useful, ... The participant observation technique used widely by anthropologists might be more helpful than the survey approach ..." (Rogers and Shoemaker (71[62]) s.324.)

"Bacon has been eulogized ...as the founder of the inductive method by which all people can verify for themselves the truths of science by the reading of natures book. ... But from the perspective of nature, women, and the lower orders of society emerges a less favorable image of ...'the father of modern science' ... and a critique of his program as ultimately benefiting the middle-class male entrepreneur. ... (Merchant (89[80]) s. 164f.)

Carolyn Merchant brukar ofta kallas eko-feminist. Vetenskapshistoriker är också en rimlig benämning. Här har jag av praktiska skäl gjort henne till "heders-antropolog".

Den enda av de tre citerade författarinnorna i "flaggan" för seminariet som **ovedersägligen är antroplog** är Mary Douglas. När jag ska introducera henne personligt blir det med hänvisning till mitt eget liv - ej till min mors.

1978 - 87 jobbade jag för ett svenskt arbetarfack - **Fabriks**. Min chef då - Jan Odhnoff - och jag hoppades kunna **överbrygga två stora rationalitetsavstånd**: Mellan miljörelse och de fackliga samt mellan u-landssolidaritet och de fackliga.

På det stora hela blev våra brobyggen **fiaskon** men när jag skulle **bearbeta sorgen** över detta fick jag hjälp av Mary Douglas' klargöranden av **"How institutions think"**.

Det blev också möjligt att ta spjörn mot henne för att behålla en slags framtidstro.

Ytterligare ett citat från utsänt material:

Det viktigaste motivet för Douglas-citatet har jag sparat till sist. Genom att peka på den punkt varifrån jag inte längre vill följa Douglas kan jag introducera den optimistiska hypotes – om möjligheter att bitvis upphäva präglning – som möjliggjort min avhandlings fjärde del. Den punkt där Douglas' och min väg skiljs är där hon underlåter att ifrågasätta att centrum är den rörliga punkten.

Jag förnekar inte att det ofta är en rimlig hypotes att "the center is the moving point", vid studier av vetenskapliga discipliner, företag myndigheter, miljögrupper eller fackliga organisationer. Men jag menar att en sådan kunskapssociologisk föreställning skulle leda till mindre intressanta iakttagelser om den finge styra tolkningen av mina tre lovande barn. En sådan kunskapssociologisk syn tycks mig utesluta dialoger andra än dem mellan upplysta eliter. Själv har jag arbetat utifrån en mer optimistisk hypotes: Att dialoger initierade i ett tankekollektivs periferi – dialoger som överskrider gränsen till ett annat kollektiv – under vissa betingelser kan lösa upp försteningar som gäller hela kollektivet.

Genom att peka på den punkt varifrån jag inte längre vill följa Douglas kan jag introducera den optimistiska hypotes – om möjligheter att bitvis upphäva prägling – som möjliggjort min avhandlings fjärde del. Vi skiljs när hon slår fast att centrum är den rörliga punkten.

Ofta kan man förstås börja där vid studier av vetenskapliga discipliner, ..., miljögrupper eller fackliga organisationer. Men en sådan kunskapssociologi ger mindre intressanta iakttagelser om den finge styra min tolkning. Den kan utesluta dialoger andra än dem mellan upplysta eliter. Min optimistiska hypotes är att dialoger initierade i ett tankekollektivs periferi – vilka överskrider gränsen till ett annat kollektiv - ibland kan lösa upp försteningar som gäller hela kollektivet.

För att konkretisera denna optimistiska teori tog jag hjälp av min "fjärde hjältinna" - Louise Waldén - som bl.a. skrivit "Genom symaskinens nålsöga". Louise Waldén, som i motsats till CM och MD finns i Sverige är en egensinnig - läs kreativ - genusteoretiker, som brottas med möten mellan teknik och människa och mellan manligt och kvinnligt. Jag ser henne som en svensk pionjär för att i teknikstudier göra dem som varit objekt till subjekt.

3) ... som ekonom lärt mig ...

Kontrasten till ekonomisk rationalitet blir inte så tydlig i genomgången av de 4 hjältinnorna. För att säga något om den kontrasten behöver jag säga något om den ekonomiska rationalitetens styrka. Och den är enorm i vårt samhälle. Jag vill koppla den till en-språkighet och en-dimensionalitet.

Det är svårt för ekonomer /för oss/ som studerar ekonomisk rationalitet att inte fascineras av målmedvetenheten och alla segrar. Och detta har gällt från höger till vänster på den politiska skalan. Jag tar ett exempel som några av Er säkert känner igen:

"SEL-urval sid. 129

Fascinationen för denna västerländska kraft och målmedvetenhet finns också hos tekniker och filosofer. Som "hand-out" delar jag ut ett försök till eftertanke kring detta. (Slutorden hos Tarnas)

De ekonomer, vilka på allvar ifrågasatt dessa grundbultar - kopplade till den ekonomiska rationalitetens välsignelser - har marginaliserats.

I ljuset av denna västerländskt manliga hybris handlar det vi kan lära av antropologer om fler-språkighet, dialog och finna glädje i - i stället för att utplåna - rationalitetsavstånd.

4) Global utflykt för attt gardera mot en möjlig missuppfattning

Det jag sagt kan missuppfattas på flera sätt. I förhållande till u-länder kan det vara att jag skulle bejaka vad Castells kallar identitetspolitik eller att vi inte ska bry oss/lägga oss i.

I stället för att gå in ordentligt på den debatten vill jag visa två OH-bilder, vilka jag brukar använda när jag talar om globalisering.

OH: Siffror f. TBTX

OH: UNDP

Bland poängerna med den första OH'n vill jag framhålla två: 1) Att det rör sig om en otroligt "grym" förenkling när all världens ekonomiska aktivitet beskrivs med ett enda mått. 2) Att vi som för 25 - 30 år sedan försökte först världsekonomin, och faktiskt såg många av trenderna, ändå inte anade den dramatiska förskjutningen mot Asien.

Poängen med den andra - från UNDP - är bl.a. att vi naturligtvis måste bry oss.

Som en avslutning på denna rumphuggna globala utflykt citerar jag fritt ur senaste "State of the World". Där har man räknat antal "konsumtionsmässiga västerlänningar" i Kina och Indien. Resultatet blev att det fanns lika många i Kina som i USA och lika många i Indien som i Japan.

Det moderna har en oerhörd kraft och vi kan inte abdikera från ty åtföljande utmaningar.

5) Multi-kulti / tvärvetenskap som "svar"

Det positiva budskap som jag läser in i antropologin har jag redan antytt:

- Perspektivändringen från objekt till subjekt
- Hanteringen av rationalitetsavstånd

Båda förutsätter tvärvetenskap och jag slutar med att citera en manlig "antropolog" - Gregory Bateson:

Ur Bateson's

*Experiments in Thinking About
Observed Ethnological Material*
[1940]

(p. 73 - 87) in *Steps to an ecology of
mind* {1972, 2000}):

"... whenever we pride ourselves upon finding a newer, stricter way of thought or exposition; whenever we start insisting too hard upon 'operationalism' ... we lose something of the ability to think new thoughts. And equally, of course, whenever we rebel against the sterile rigidity of formal thought and exposition and let our ideas run wild, we likewise lose. As I see it, the advances in scientific thought come from a *combination of loose and strict thinking*, and this combination is the most precious tool of science.

Svar på ev. fråga:

Ordsammanställningen 'rationalitet' och 'avstånd' härrör ur mitt försök att hålla spänningen levande **mellan** två sätt att se på möjligheterna till kunskapsbildning genom interaktion mellan personer tillhörande olika professioner, kulturer, klasser etc. Ordet 'rationalitet' ska här föra tankarna till en kunskapssyn som nära nog förnekar möjligheterna till kunskapsutbyte mellan personer med olika slags rationalitet²; ordet 'avstånd' för en kunskapssyn där de skillnader mellan individer som försvårar kunskapsutbytet kan mätas och nära nog elimineras med hjälp av åtgärder ägnade att underlätta informationsutbytet.

Genom att jag för ihop två begrepp som jag hänfört till så olika traditioner vill jag hålla spänningen levande mellan de två synsätten på kunskapsutbytetts möjligheter.³

---

² Liknande synsätt kan i stället för 'rationalitet' använda ord som 'språk', 'kultur', 'paradigm' etc.

³ Se Etzioni (88) s. 13 ff.